

**PARTIDELE ȘI RĂZBOIUL.
POZIȚIA PARTIDULUI NAȚIONAL LIBERAL, PARTIDULUI
NAȚIONAL ȚĂRĂNESC, PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN
FAȚĂ DE RĂZBOIUL DIN EST (IUNIE 1941- APRILIE 1943)**

**THE PARTIES AND THE WAR.
THE POSITION OF THE NATIONAL LIBERAL PARTY, THE
NATIONAL PEASANT PARTY, THE ROMANIAN COMMUNIST
PARTY TOWARDS THE WAR IN THE EAST
(JUNE 1941 – APRIL 1943)**

Remus Nică*

Abstract

The material exposes, in its beginning part, the main events which happened before Romania joined the other countries in the Second World War, and continuing it by presenting and analyzing the position of the political parties in Romania referring to the entire political, social, economic and military life, in the period when the Romanian army fought on the Eastern Front.

To support the approach mentioned by the title of this study are highlighted both formal and informal discussions, letters, opinions, statements, and boycott actions taken by the members of the National Liberal Party, the National Peasant Party and the Romanian Communist Party having as a main purpose the leadership of the Romanian state and especially, General Ion Antonescu, who had full powers to lead the state.

The landscape of those moments is also completed by the information of the Secret Intelligence Service dealing with the political life of those times.

Keywords: political parties, Ion Antonescu, Second World War, Eastern Front, Secret Intelligence Service.

Întrucât începutul celui de-al doilea Război Mondial – 1 septembrie 1939 – găsea România într-o situație destul de nesigură, Consiliul de Coroană întrunit la Palatul Cotroceni la 6 septembrie 1939 a hotărât că România trebuia să adopte față de conflict o poziție de neutralitate: „Consiliul, în unanimitate, a hotărât observarea strictă a regulilor neutralității stabilite prin convențiile internaționale față de

* Profesor asociat, Facultatea de Istorie din cadrul Universității București; doctor în istorie.

beligeranții din actualul conflict”¹. Deși neutră, România și-a manifestat, în prima parte a războiului preferința pentru puterile occidentale.

Intrarea României în cea de-a doua conflagrație mondială a avut loc la 22 iunie 1941, însă până la acel moment România s-a confruntat cu o serie de evenimente care au acționat drept factori determinanți pentru renunțarea la statutul de neutralitate.

Astfel, elementele definiții pentru evoluția ulterioară a României s-au produs în vara anului 1940 când statul român a pierdut succesiv mare parte din teritoriul său. Pentru început, la 28 iunie 1940 guvernul a acceptat, pentru a evita un conflict armat cu URSS, evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord. Apoi, prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940 România a fost obligată să cedeze Ungariei partea de nord-vest a Transilvaniei pentru ca prin Tratatul de la Craiova, semnat la 7 septembrie, statul român să piardă Cadrilaterul care a revenit Bulgariei.

Prăbușirea României Mari a atras reacția opiniei publice care s-a tradus prin resentimente la adresa suveranului Carol al II-lea, astfel că în toamna anului 1940, acesta, conștient fiind și de izolarea politică în care se afla, a încredințat formarea guvernului generalului Ion Antonescu, la 4 septembrie 1940. Acesta din urmă a dorit formarea unui guvern de coaliție, însă liderii principalelor partide politice au fost de acord să discute în legătură cu acest lucru doar cu condiția abdicării regelui. La 5 septembrie, Ion Antonescu a cerut și a obținut de la suveran *puteri depline* pentru conducerea statului iar în dimineața zilei de 6 septembrie 1940 regele Carol al II-lea a anunțat într-un manifest că lasă „grelele sarcini ale domniei fiului său Mihai”²; astfel, Mihai I devine rege al României, reinvestind în funcția de prim-ministru pe Ion Antonescu care, de la 9 septembrie 1940 a primit titlul de Conducător al statului.

Deși condiția impusă de partidele politice pentru a participa la guvernare fusese respectată o dată cu abdicarea regelui, liderii PNȚ și PNL au răspuns din nou negativ apelului Conducătorului statului de a forma noul guvern. Ei au motivat refuzul astfel:

- Nu doreau participarea la o guvernare autoritară dată fiind orientarea lor democratică;
- Se aflau în imposibilitatea de a lucra împreună cu legionarii lui Horia Sima care doreau o guvernare totalitară bazată pe o singură grupare;
- Erau filo-occidentali, iar România fusese orientată încă din timpul lui Carol al II-lea către Germania.

¹ Ioan Scurtu, *Culegere de documente și materiale privind istoria României (februarie 1938 – septembrie 1940)*, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1974, p. 232.

² Dinu C. Giurescu, *România în al II-lea război mondial (1939-1945)*, Editura All Educațional, București, 1999, p. 42.

Drept urmare, la 14 septembrie 1940 s-a constituit noul guvern, statul român fiind proclamat stat național-legionar. Dar neînțelegerile între Antonescu și Horia Sima au apărut repede și au culminat cu rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941. La 27 ianuarie 1941, Conducătorul statului a constituit un nou guvern compus din 25 de militari și opt civili. Și de această dată Antonescu a cerut PNȚ și PNL să participe la guvernare, dar a fost din nou refuzat.

Liderii acestor partide au explicat noul refuz prin faptul că, la acel moment nu se știa foarte clar dacă rebeliunea încetase definitiv și era mult mai indicat un guvern format din militari; mai mult, ei considerau nerealistă cererea Mareșalului, fiind convinși că Germania nu ar fi acceptat un guvern din care făceau parte personalități care preferau aliații occidentali.

Partidele politice au fost în continuare interzise, însă ele au acționat în permanență la nivel central și județean. Mai mult decât atât, liderii lor au păstrat tot timpul legături cu reprezentanți ai puterilor occidentale fapt care era periculos dată fiind afilierea României la puterile Axei, căci la 23 noiembrie 1940 România aderase la Pactul Tripartit după care a urmat acordul de colaborare economică româno-germană (la Berlin la 4 decembrie 1940) care a venit să completeze apropierea politică.

Orientarea spre Germania era argumentată de Antonescu prin simplul fapt că „în 1940 numai Germania s-a arătat dispusă să susțină granițele rămase României după grozavele rășluri teritoriale”³.

Liderii PNL și PNȚ și-au exprimat dezacordul față de orientarea spre Germania pe care o considerau vinovată pentru pierderea Nord-vestului Transilvaniei; astfel, într-o scrisoare adresată generalului Ion Antonescu, președintele național-liberal, Constantin I.C. Brătianu preciza: „Ceea ce este mai grav este angajamentul ce luăm prin aderarea noastră la pact prin articolul 3 prin care România este obligată să susțină prin toate mijloacele politice, economice și militare pe oricare din puterile care aderă la pact, când una din ele ar fi atacată de o putere care nu este actualmente în război”⁴.

Ion Antonescu era conștient de aceste activități ale partidelor, însă în afara unor rechizitorii la adresa liderilor, în perioada 1940-1944 nu a încercat distrugerea opoziției pe care a dorit să o păstreze ca rezervă dacă ar fi fost nevoie de acest lucru.

³ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, Editura Paideia, București, 1999, p. 426.

⁴ Ion Ardeleanu, *Amintiri. Documente. Corespondență. C. I. C. Brătianu. Carol II. Ion Antonescu*, Editura Forum SRL, București, 1992, p. 118.

Măsurile directe au fost luate de guvern împotriva comuniștilor, unii membrii ai PCdR care efectuaseră acte de sabotaj fiind lichidați.

La 12 iunie 1941 în cadrul unei întrevederi între Hitler și Antonescu la München, primul dintre aceștia i-a comunicat celui de al doilea Planul Barbarossa și anume atacarea URSS. La întrebarea Führer-ului dacă România ar dori să participe la o astfel de operațiune, generalul a răspuns că „el însuși dorește să lupte alături din prima zi. [...] Poporul român însă se gândește zi și noapte la ceasul răfuielii cu Rusia și dorește ca acest moment să sosească cât mai repede posibil, pentru a se putea răzbuna”⁵.

Drept urmare, Antonescu a intenționat formarea unui cabinet de război cu participarea PNL și PNȚ, însă din nou aceștia au răspuns negativ solicitării Conducătorului Statului.

Într-o Sinteză informativă a Serviciului Special de Informații (care îl avea în funcția de director general pe Eugen Cristescu) din 20 iunie 1941 referitoare la cercurile politice se preciza: „frunțașii celor două grupări (PNȚ și PNL), declară că totuși înțeleg să dea un sprijin tacit generalului Antonescu, lăsându-i însă întreaga răspundere politică de viitor, reprezentanții ambelor grupări menținându-se în rezervă pentru orice eventualități”⁶.

Cu toate acestea, la 22 iunie 1941, România a intrat în război de partea Axei (alături de Germania, Italia, Finlanda, Ungaria) și împotriva Uniunii Sovietice. În ordinul de zi către armată, principala motivație pentru renunțarea la neutralitate era reprezentată de dorința eliberării teritoriilor românești pierdute în anul 1940. Prezența României pe Frontul de Răsărit a durat de la 22 iunie 1941 până la 23 august 1944 și a cuprins mai multe etape deoarece trupele românești nu s-au oprit după recucerirea Basarabiei și Bucovinei de Nord.

Ion Antonescu a acceptat intrarea României în război de partea Axei, însă nu a semnat o convenție cu Germania prin care să stabilească condițiile intrării în război. Se pare că Antonescu nici nu a insistat pe lângă Hitler pentru semnarea unei astfel de convenții.

În continuare vom prezenta reacția pe care au avut-o principalele forțe politice românești față de intrarea în război precum și activitatea desfășurată de către acestea de la începutul războiului până în aprilie 1943 când au sosit în țară rămășițele trupelor românești înfrânte la Stalingrad.

Atitudinea partidelor politice față de război nu a fost una constantă, iar pentru a o evidenția într-un mod cât mai exact și mai realist este nevoie de o

⁵ Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, coordonator Florin Constantiniu, *Antonescu-Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940-1944)*, vol. I, Cozia Ed-Co, București, 1991, p. 103-104.

⁶ Cristian Troncotă, Florin Pintilie, Alin Spănu, *Documente SSI despre poziția și activitățile politice din România. 6 septembrie 1940-23 august 1944*, vol. I, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2005, p. 145.

prezentare coroborată a activității Partidului Național - Țărănist și a Partidului Național - Liberal, iar la un moment și a Partidului Comunist din România.

Partidele politice democratice au aprobat războiul împotriva URSS doar atâta vreme cât operațiunile armatei române s-ar fi limitat la recucerirea teritoriilor pierdute: „ar fi de dorit ca armata română să nu facă decât operații de ocupație a teritoriilor românești”⁷. În cazul în care lucrurile s-ar fi petrecut astfel, liderii PNȚ și PNL erau de acord să nu împiedice guvernul în acțiunile sale, ci dimpotrivă să încerce să nu îi provoace greutăți.

Ceea ce nu dorea să vadă opoziția internă era faptul că pentru o țară precum România care se afla într-o izolare politică totală lucrurile nu stăteau atât de simplu; și anume lui Antonescu i-ar fi fost imposibil să iasă din război imediat ce își îndeplinise obiectivele pentru că acest lucru ar fi stârnit reacții din partea aliatului alături de care luptase. Iar acest aliat nu era unul oarecare, ci Germania care la acel moment avea un potențial uriaș. Pe lângă toate acestea, liderii celor două grupări politice ignorau o realitate evidentă și anume aceea că începând cu 10 octombrie 1940 trupe germane intraseră în România, teoretic în calitate de trupe aliate, dar care s-ar fi putut transforma în trupe ocupante, invadând întreg teritoriul statului român.

În același timp, nenumăratele recomandări și critici aduse de liderii opoziției Conducătorului Statului erau total nepotrivite și inutile în condițiile în care ei nu prezentau soluții posibile care puse în practică ar fi oprit acțiunea militară a armatei române dincolo de Nistru. Aici se ridică un nou semn de întrebare: de ce opoziția nu aducea soluții concrete pentru situația în care se afla țara? Poate pentru că, de fapt astfel de soluții nu existau?

Mai mult decât atât, PNȚ și PNL refuzaseră în repetate rânduri apelul adresat de Ion Antonescu de a participa la guvernare. Ele îl considerau pe Mareșal omul cel mai potrivit să conducă țara în acel moment, însă în loc să îl susțină nu făceau decât să îi îngreuneze acțiunile. Apoi, cele două partide nu acceptaseră sarcina guvernării întrucât credeau că nu i-ar fi putut face față, dar în același timp procedau la îndemnuri.

Pe parcursul desfășurării războiului, Iuliu Maniu, în acord cu C.I.C. Brătianu, a stabilit și a întreținut contacte cu diplomați americani și englezi cărora le-a prezentat atitudinea sa care era diferită de aceea a lui Antonescu și situația specială a României pe al cărui teritoriu se aflau trupe germane.

Aceste legături au fost însă îngreunate odată cu decembrie 1941 de când România se afla în război cu Marea Britanie și S.U.A. Totuși, au fost înființate, odată cu acordul dintre părțile occidentale și Iuliu Maniu „două grupări principale

⁷ *Ibidem.*

de transmisiuni (conduse de Augustin Vișa și respectiv de Valeriu Georgescu), două grupuri suplimentare de rezervă (având în frunte pe ing. Ciupercescu și S. Simșa) și un grup de propagandă clandestină (în frunte cu Ion Păsătoiu)⁸ cărora li s-a pus la dispoziție tot materialul tehnic de care aveau nevoie. Dar Gestapo-ul a descoperit aceste grupări ai căror membri au fost arestați (aceștia vor fi eliberați la 23 august 1944).

Odată cu recucerirea teritoriilor răpite de URSS în vara anului 1940, liderii celor două partide democratice au trecut la o dezaprobare a războiului. Iuliu Maniu a expus care erau argumentele acestei dezaprobări și a rămas ferm acestei poziții pe toată perioada desfășurării operațiunilor împotriva Uniunii Sovietice. Astfel, el era de părere că „Mareșalul:

➤ Antrenează țara într-un război lung și greu punând-o în conflict cu Anglia și America «care vor dicta mâine pacea» [...];

➤ Încredințează controlul ținuturilor recucerite forurilor germane: Basarabia și Bucovina de Nord nu sunt recucerite, ci trec de la o administrație rusească la una germană⁹.

Nemulțumiți fiind de decizia pe care o luase Ion Antonescu de a răspunde solicitării lui Hitler de a continua operațiunile dincolo de linia Nistrului, partidele politice au hotărât să intensifice demersurile întreprinse spre a-l determina pe general să pună capăt războiului contra URSS. În acest sens, a avut loc la 10 septembrie 1941 audiența liderului național-țărănist dr. Nicolae Lupu la Ion Antonescu care a fost privită de național-țărăniști ca o ușoară destindere între PNȚ și guvern atâta vreme cât Antonescu a declarat că în cazul în care Germania ar fi fost învinsă, nu era exclus ca primul rol să fie jucat de gruparea național-țărănistă.

Cu ocazia unui nou plebiscit care a avut loc în luna noiembrie 1941 care, precum cel dintâi din martie 1941, avea drept scop acela „de a se vedea în ce măsură cetățenii României aprobă sau nu politica dusă de Ion Antonescu”¹⁰, Mareșalul l-a informat pe Nicolae Lupu de intenția sa de a constitui un Consiliu de Stat cu participarea liderilor PNȚ și ai altor partide politice. La fel ca de fiecare dată, apelul lui Ion Antonescu a rămas fără ecou.

Acest al doilea plebiscit a provocat un nou moment de tensiune între conducerea statului și opoziție. Prin intermediul unei scrisori, Iuliu Maniu l-a anunțat pe Ion Antonescu de faptul că PNȚ refuza să participe la plebiscitul considerat nepotrivit pentru acel moment, iar în legătură cu războiul acesta specifica: „PNȚ dezaprobă continuarea acțiunii militare în formă agresivă și cu intențiuni de ocupațiune pe teritoriul rusesc, dincolo de hotarele noastre firești și

⁸ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național - Țărănesc*, Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 380.

⁹ Cristian Troncotă, Florin Pîtilie, Alin Spănu, *op.cit.*, p. 161.

¹⁰ Mihai Fătu, *Antonescu și opoziția*, Editura Tipoalex, Alexandria, 2000, p. 210.

deplânge pierderile de morți și răniți ce am suferit”¹¹. Pe aceeași direcție s-a înscris și scrisoarea înaintată de președinții celor două partide lui Antonescu la 19 ianuarie 1942.

Cei doi lideri aveau o poziție comună cu privire la trimiterea de noi trupe pe Frontul de Est, încercând să îl convingă pe Mareșal de faptul că România își îndeplinise cu *vârf și îndesat* obligațiile pe care și le asumase față de Germania. Mai mult, statul român depășise chiar și ajutorul pe care l-au acordat Reich-ului Ungaria și Bulgaria care aveau tot interesul să o facă. Sfatul lui Iuliu Maniu și al lui Constantin I. C. Brătianu pentru Antonescu era formulat astfel: „Retrageți trupele din Rusia, pe care Germania le poate ușor înlocui. Reconstituiți armata refăcând cadrele și armamentul. Îndreptați situația economică și financiară a țării!”¹².

În continuare, atitudinea liderilor național-țărăniști și național-liberali față de războiul din Răsărit a fost în mare parte aceeași în ciuda diferențelor de tactică dintre ei. Astfel, dacă liberalii ar fi preferat să nu aibă loc o tensionare a relațiilor cu Germania, național-țărăniștii erau dispuși să se ajungă chiar și la acest lucru. Din aceasta se poate observa lipsa de realism a liderilor opoziției care nu erau în stare sau nu voiau să recunoască pericolul la care ar fi fost supusă România în cazul în care ar fi stricat relațiile cu Germania.

În acest fel ar putea fi explicate și disensiunile apărute în interiorul celor două partide. Astfel, în cadrul PNȚ existau mai multe concepții: maniștii (adeptii lui Iuliu Maniu) considerau că politica dusă de Ion Antonescu era mult prea rigidă și împiedica grupările democratice să facă demersuri pe lângă Anglia și America; dr. Nicolae Lupu era de părere că rolul pe care trebuia să îl îndeplinească Mareșalul nu era deloc ușor și că PNȚ-ul avea datoria de a-l sprijini în acțiunile sale; Ion Mihalache care se plasa între Maniu și Lupu, având o poziție mai flexibilă. Acesta încercase uneori chiar să oprească trimiterea anumitor memorii ale grupării național-țărăniste către Conducătorul statului.

Ion Mihalache fusese primul lider al opoziției care ceruse mobilizarea sa chiar a doua zi după intrarea României în război, la 23 iunie 1941, însă ca urmare a manifestării dezaprobării față de continuarea războiului la est de Nistru, el fusese demobilizat (în august 1941).

De asemenea, și în interiorul PNL, existau diferențe de opinii între președintele grupării, Constantin I. C. Brătianu și nepotul acestuia Gheorghe Brătianu, acesta din urmă fiind de părere că Mareșalul ar trebui susținut.

Pe de altă parte, Gheorghe Brătianu și-a manifestat intenția de a pleca pe front, plecarea pe care Maniu o considera o greșeală politică atâta vreme cât până la

¹¹ Ioan Scurtu, *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 564.

¹² Mihai Fătu, *op.cit.*, p. 224.

acel moment acesta condamnase continuarea războiului în Răsărit, iar prin cererea de mobilizare el își arăta acordul pentru continuarea războiului.

Aceste divergențe ar fi putut fi puse pe seama unei lipse de viziuni a liderilor opoziției și unei politici uneori incoerentă.

De remarcat ar fi faptul că, dacă Iuliu Maniu a rămas fidel liniei adoptate încă de la început în legătură cu participarea României la război după ce, în iulie 1941 Basarabia și Bucovina de Nord fuseseră eliberate, opinia lui Dinu Brătianu, probabil și sub influența nepotului său Gheorghe Brătianu, a cunoscut uneori anumite oscilații.

De exemplu, în septembrie 1941 cu privire la acțiunea de la Odessa, președintele liberal declara „că deși ar fi fost de dorit ca armatele românești să se oprească la Nistru, totuși recunoaște că pentru securitatea Basarabiei de Sud și a Dobrogei, această acțiune era explicabilă”¹³.

Aceste oscilații s-au mai accentuat pe parcurs, astfel că într-o notă din noiembrie 1942 a Legației Elveției, cu care liderii opoziției purtau legături, era subliniată diferența de păreri între Iuliu Maniu și Dinu Brătianu. Această notă preciza că liderul național-țărănist „a rămas pe aceeași poziție față de campania din Rusia, pe când Dinu Brătianu [...] este pentru necesitatea doborârii cu orice preț a forței bolșevice întrucât acest lucru ar intra chiar în calculele britano-americane”¹⁴.

Pe fondul luptelor de la Stalingrad din a doua parte a anului 1942, frunțașii opoziției au continuat acțiunile pentru a-l determina pe Ion Antonescu să oprească războiul dus de România împotriva Uniunii Sovietice. În acest scop, în septembrie 1942, Constantin I. C. Brătianu îl îndemna pe Mareșal să retragă trupele pentru a evita „o prăbușire completă a țării”¹⁵.

La această scrisoare, Conducătorul Statului a răspuns printr-un amplu rechizitoriu la adresa opoziției pe care a acuzat-o, printre altele de prăbușirea României Mari. El a prezentat și care erau riscurile retragerii armatei românești de pe front și anume:

- Pierderea câștigurilor dobândite până la acel moment (Basarabia și Bucovina de Nord);
- Dezonorarea armatei și a poporului;
- Condiții dezastruoase pentru țară în eventualitatea unei victorii germane;
- Ocuparea imediată a întregului Ardeal de către Ungaria¹⁶.

¹³ Cristian Troncotă, Florin Pintilie, Alin Spănu, *op.cit.*, p. 181.

¹⁴ *Ibidem*, p. 298.

¹⁵ Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat, *23 August 1944. Documente*, vol. I (1939-1943), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 283.

¹⁶ Cristian Troncotă, Florin Pintilie, Alin Spănu, *op.cit.*, p. 194.

De asemenea, Antonescu le oferea din nou celor doi lideri conducerea statului „Poftiți, domnule Brătianu, vă ofer din nou conducerea statului și a guvernului. Retrageți d-stră armata și «aranjați-vă» cu Anglia”¹⁷, dar aceștia încă îl considerau pe Mareșal omul cel mai potrivit pentru a conduce România.

Trupele românești au fost înfrânte la Stalingrad, fapt pentru care, la 19 ianuarie 1943, Marele Stat Major a eliberat ordinul de retragere, iar până la 17 aprilie 1943 rămășițele armatei române au fost aduse în țară și demobilizate.

A urmat un nou demers al liderilor PNL și PNȚ de a-l convinge pe Mareșal să înceteze războiul și anume memoriul trimis la 30 ianuarie 1943 prin care i se cerea „ca țara să fie urgent scoasă din dependența politică, militară și economică în care se află azi, să nu se continue exploatarea ei care duce la ruină și anarhie”¹⁸.

De asemenea, ar trebui subliniat faptul că deja în anul 1943 unii membri sau foști membri ai partidului arătau ineficiența direcției promovate de Iuliu Maniu și necesitatea trecerii la acțiune: „Trebuie să înțelegeți că a trecut vremea memoriilor. [...] E ceasul marilor hotărâri. Scrutați-vă adânc conștiința și veți descoperi că nu v-ați făcut încă datoria către țară. Rupeți lanțurile pasivității care vă gâtuie, vă înăbușe și pe dv. și partidul. [...] Dați semnalul de luptă [...]”¹⁹.

Însă după Stalingrad, considerat *al unsprezecelea ceas*²⁰ opoziția a decis să preia acțiunile de scoatere a României din război și din alianța cu Reich-ul. Iuliu Maniu a continuat să întrețină legături cu persoane din Statele Unite ale Americii și Marea Britanie.

De data aceasta și guvernul urmărea același lucru prin reprezentanții săi în capitalele statelor aflate în neutralitate față de conflict (Elveția, Spania, Portugalia, Turcia etc.).

Trecând la PCdR, acesta a fost de la început împotriva intrării României în război. Astfel, în Circulara Comitetului Central al PCR din 8 iulie 1941 ei calificau războiul contra URSS drept „un război tâlhăresc al bandiților fasciști”²¹ și își fixaseră drept primă sarcină scoaterea României din război.

În acest scop, comuniștii au încercat să se apropie de celelalte grupări politice românești, mai ales de național-țărăniști și social-democrați alături de care urmăreau crearea unui Front al păcii.

¹⁷ Ioan Scurtu, *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 570.

¹⁸ *Ibidem*, p. 571.

¹⁹ *Ibidem*, p. 573-574.

²⁰ Mihai Fătu, *op.cit.*, p. 242.

²¹ *Ibidem*, p. 239.

La fel ca și național-țărăniștii ori național-liberalii, comuniștii au redactat nenumărate documente, programe, manifeste însă diferența era aceea că ele nu erau adresate Conducătorului Statului, ci opiniei publice al cărui acord voiau să îl câștige.

În acest sens, comuniștii urmăreau să îi convingă pe oameni de greșeala pe care o făcuse Ion Antonescu de a se alătura Axei și de a porni războiul împotriva Uniunii Sovietice; ei îl acuzau pe Mareșal de trădare, de faptul că i-a permis lui Hitler să jefuiască poporul român de alimente.

Situația PCdR-ului se deosebea de aceea a grupărilor politice democratice prin faptul că împotriva comuniștilor fuseseră luate măsuri directe. Astfel, membrii comuniști care săvârșiseră acte de sabotaj fuseseră lichidați, principalii lideri ai partidului erau închiși. Cu toate acestea, deși închiși ei putea stabili legături cu oameni din afară. În acest fel, ei au menținut raporturi cu PNT și PNL; de exemplu, Lucrețiu Pătrășcanu care avea domiciliu forțat la Breaza, ori Emil Bodnăraș, care a fost chiar eliberat în anul 1943.

În ciuda deosebirilor doctrinare și a obiectivelor dintre PCdR și PNT, războiul contra sovieticilor i-a determinat pe comuniști să încerce o apropiere de național-țărăniști și de social-democrați prin a-i convinge pe aceștia că cele trei grupări au „același ideal: să scape țara de sub jugul german”²². De aceea, membrii PCdR au început să rărească criticile la adresa celor împreună cu care ar fi putut realiza un plan de luptă comun.

Linia politicii comuniștilor pentru răsturnarea regimului antonescian și pentru scoaterea statului român din războiul hitlerist era trasată prin Platforma-program a Comitetului Central al PCR numită *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională* din 6 septembrie 1941.

În cadrul acesteia un loc important îl ocupa intenția expusă de comuniști de a constitui un front unic de luptă a poporului român împotriva Germaniei. Pentru aceasta ei își manifestau disponibilitatea de a colabora cu toate partidele ori grupările politice.

În noiembrie 1941 a avut loc Consfătuirea de la Deva la care au participat membri ai PNT, PNL, PCdR și ai Frontului Plugarilor; aceștia au adoptat o moțiune prin care specificau că „se adresează tuturor românilor de bună credință, chemându-i la luptă împotriva asupririi germane”²³.

Eforturile comuniștilor în vederea constituirii unui front al păcii au continuat și în anul 1942. Iuliu Maniu a refuzat însă în mai multe rânduri să răspundă acestei inițiative.

²² Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat, *op.cit.*, p. 296.

²³ Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Alexandru Cebuc, *Istoria PNT. Documente 1926-1947*, Editura Arc, București, 1994, p. 208.

În ianuarie 1942, comuniștii încercaseră să stabilească o legătură cu președintele PNȚ. De asemenea, în aprilie 1942, reprezentanți ai comuniștilor – Petre Iordache și Vasile Bâgu – au apelat din nou la Iuliu Maniu în vederea constituirii unui front îndreptat împotriva lui Antonescu și războiului. În vara aceleiași an acesta se arătase dispus să accepte deosebirile ideologice și problema Basarabiei și Bucovinei de Nord, însă condiționase colaborarea în primul rând de acțiunea comună pentru a convinge opinia publică asupra necesității acestei colaborări, iar în al doilea rând, de garantarea de către guvernul sovietic a granițelor României de la 1939. Cu toate acestea, Maniu nu prezentase aceste condiționări drept unele absolute. În schimb, președintele național-țărănist își arătase totala dezaprobare față de actele de sabotaj efectuate de către comuniști.

Prin scrisoarea din 20 decembrie 1942 a Comitetului Central al PCR adresată lui Iuliu Maniu se urmărea același lucru, și anume atragera acestuia spre o poziție comună privind problema războiului. Astfel, după ce fusese subliniat singurul element care despărțea cele două grupări – Problema Basarabiei și Bucovinei de Nord –, scrisoarea se încheia astfel: „Noi facem un călduros apel la patriotismul dumneavoastră pentru a ne uni forțele în vederea acțiunii, a chema la luptă toată suflarea românească, cât nu este prea târziu și vă cerem un acord comun în vederea acestor acțiuni și a creării frontului patriotic al întregului popor român”²⁴.

Contacte cu Maniu vor fi stabilite și în anul 1943 (la 15 mai 1943 Internaționala a III-A Comunistă își încetase activitatea), iar în toamna anului 1943 a avut loc constituirea unui Comitet de Front Național Patriotic (la Târgu-Jiu) alcătuit din național-țărăniști, liberali, comuniști, social-democrați și fără apartenență politică, fapt care arăta că exista posibilitatea adoptării unei atitudini comune a mai multor forțe politice.

Astfel, Maniu a fost rezervat în a colabora cu PCdR, propunând nu acțiuni comune, ci acțiuni paralele pentru realizarea unor deziderate comune – ieșirea din război, ieșirea din Axă, anularea Dictatului de la Viena, alăturarea României la Națiunile Unite.

Așadar, în perioada 22 iunie 1941 – aprilie 1943, acțiunile opoziției s-au limitat doar la memorii adresate Conducătorului Statului, încercarea de a găsi termenii unei colaborări între forțele politice interne, menținerea unor legături cu reprezentanții englezi și americani.

Regimul antonescian primea periodic rapoarte întocmite de Serviciul Special de Informații cu privire la activitățile cercurilor politice. Într-un astfel de

²⁴ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național - Țărănesc*, Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 383.

raport din decembrie 1942 era precizată lipsa de substanța a politicii dusă de PNL și PNT, în cadrul cărora existau diferențe de opinii. Același raport susține că, de fapt Dinu Brătianu nu face nimic altceva decât „secondează acțiunea lui Maniu”²⁵.

Într-un alt raport al SSI din martie 1943 se specifica „în jurul d-lui Maniu se operează de câteva săptămâni o mare regrupare a tuturor forțelor politice interne. Această concentrare vrea să formeze terenul unui viitor guvern național, de care să dispună șeful Partidului Național Țărănesc, în momentul când va fi chemat de împrejurări, la conducerea țării”²⁶.

Astfel, opoziția a rămas, așa cum s-a și dorit o rezervă pentru viitoarele evoluții ale României.

²⁵ Cristian Troncotă, Florin Pintilie, Alin Spănu, *op.cit.*, p. 321.

²⁶ Ioan Scurtu, *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 582.